

מהדורת הכרותא

הכרות מבוארות

עם ציורים
על פי מפרשי המשנה

מסכת סוכה

ביאור משולב במשנה
פירוש רבינו עובדיה מברטנורא

תורה בתפארתה

פרק

א

בניית הסוכה, מידותיה,
כשרות הסכך, כשרות הדפנות.

מסכת סוכה

פרק א

סְכָה שֶׁהִיא גְבוּהָה לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה. רַבִּי יְהוּדָה מְבַשֵּׂיר. וְשֵׁאִינָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים, וְשֵׁאִין לָהּ שְׁלֹשָׁה דְּפָנוֹת, וְשַׁחֲמַתָּה

פְּרָק א א. סְכָה שֶׁהִיא גְבוּהָה לְמַעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה פְּסוּלָה. דְּסִכָּה דִּירַת עָרָאִי בְּעֵינָן, דְּכִתִּיב (דברים טז, יג) חַג הַסֻּכּוֹת תַּעֲשֶׂה לָךְ שִׁבְעַת יָמִים, אַמְרָה תוֹרָה עֲשֶׂה סְכָה לְשִׁבְעַת יָמִים. וְלִמְעַלָּה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה אֵין אָדָם עוֹשֶׂה דִּירְתוֹ דִּירַת עָרָאִי, אֶלָּא דִּירַת קִבְע: וְרַבִּי יְהוּדָה מְבַשֵּׂיר. דְּסִבְר סְכָה דִּירַת קִבְע בְּעֵינָן. וְאֵין הִלְכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה:

וְשֵׁאִינָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים פְּסוּלָה. דְּדִירָה סְרוּחָה הִיא, וְאֵין אָדָם דָּר בְּדִירָה סְרוּחָה: וְשֵׁאִין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת. דְּכִתִּיב בְּסֻכּוֹת בְּסֻכּוֹת, שְׁנַיִם חֲסָרִים וְאַחַד מְלֵא, חַד לְסִכָּךְ, דְּפָרוּשׁ סְכָה סִכָּךְ, פֶּשׁוּ לְהוּ תִלְתָּא לְשֹׁלֵשׁ דְּפָנוֹת. אֲתִיב הִלְכָה לְמִשְׁנֵי וּבִצְרִיָּה לְדַפְּנֵי חֲדָא וְאוּקְמִיָּה אֲטַפַּח, נִשְׁאָרוּ שְׁתַּיִם כְּהִלְכָתָן, וְשִׁלְשִׁית אֶפְלוּ טַפַּח. לְפִיכָךְ סְכָה שֵׁישׁ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זֹו אֶצְל זֹו, עוֹשֶׂה דַּפְּנֵי שְׁלִישִׁית שֵׁישׁ בּוּ טַפַּח וּמִשְׁהוּ, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַחַד מִשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, שְׁכָל פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה כְּלָבוּד דְּמִי, וְנִחְשָׁב כְּאִלוּ הוּא דַּפְּנֵי שֶׁל אַרְבָּעָה טַפְחִים, וְנִמְצָא רַב דַּפְּנֵי עֲשׂוּי, וְהָרִי יֵשׁ לְסִכָּה זֹו שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת. וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח. וְאִם שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת הֵם זֹו כְּנִגְדָּ זֹו וּבִינֵיהוֹן מְפֻלָּשׁ, מְבִיא פֶסֶס שֵׁישׁ בּוּ אַרְבָּעָה טַפְחִים וּמִשְׁהוּ, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַחַד מִשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְנִחְשָׁב כְּאִלוּ יֵשׁ בְּפֶסֶס

המשנה המבוארת

פרק ראשון

משנה א

משנתינו עוסקת בדיני בניית הסוכה: גובהה, מנין דפנותיה, ושיעור הצל הבא מן הסכך. כמו כן יתבאר במשנתינו דין 'סוכה ישנה' והגדרתה.

א. סְכָה שֶׁהִיא גְבוּהָה לְמַעַלָּה [-יותר] מֵעֲשָׂרִים אַמָּה - שחלל הסוכה גבוה יותר מעשרים אמה, הרי היא פְּסוּלָה - מפני שבכדי לבנותה בגובה כזה, צריכים לקובעה בחוזקה, וסוכה צריכה להעשות 'דירת עראי'. רַבִּי יְהוּדָה חולק ומְבַשֵּׂיר סוכה כזו, שלשיטתו יש לעשות את הסוכה 'דירת קבע'. וסוכה שֵׁאִינָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים - שחלל הסוכה נמוך מעשרה טפחים, ואינה ראויה לדור בה, וכן סוכה שֵׁאִין לָהּ לְפָחוֹת שְׁלֹשׁ דְּפָנוֹת, וכן סוכה שְׁחֲמַתָּה מְרַבָּה מְצֻלָּתָה - שאור החמה החודר

סָפָה שְׁהִיא גְבוּהָה לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים אָמָה, פְּסוּלָה.

ממה שנאמר בתורה: (ויקרא כג, מב) "בסוכות תשבּו שבעת ימים", למדו חכמינו ז"ל שצריכה הסוכה להיות ראויה לעמוד למשך שבעה ימים בלבד, כלומר שתהיה בנויה בצורה כזו שאינה ראויה לעמוד לזמן רב. סוכה כזו, נקראת בלשונם של רבותינו 'דירת עראי' שפירושה - דירה זמנית, לא קבועה.

רמז נוסף לכך הוכיחו רבותינו מלשון התורה שהתבטאה ואמרה "בסוכות תשבּו". לשון זו מורה לנו כי רצונה של התורה שנהיה 'יושבים' בסוכה בצורה עראית, לא בצורה קבועה.

מטעם זה, נפסקה ההלכה שבמשנתנו, לפיה סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. שכן סוכה כזו העומדת בגובה כה רב, מחוייבת להיבנות בהתאם לגובהה, ולהיות עשויה מחומרים חזקים וקבועים. בכזה מצב, לא תיחשב הסוכה דירת עראי, אלא דירת קבע. ולכן שנינו במשנה שסוכה זו פסולה.

▼ [גמרא סוכה ב, א כדעת רבא; רבנו עובדיה מברטנורא; שער הצינון סי' תרלג ס"ק ה].

וְשֵׁאִינָה גְבוּהָה עֶשְׂרֵה טַפָּחִים.

כדי שתהיה הסוכה כשרה, צריך שבחלל הסוכה יהיה לכל הפחות גובה עשרה טפחים, ואם אין בחלל הסוכה גובה כזה, הסוכה פסולה. הסיבה לכך, כי אין אדם יכול לגור בדירה כה נמוכה, ונחשבת לדירה סרוחה, כלומר מקולקלת. (ועשרה טפחים הוא השיעור הנמוך ביותר הראוי לאדם לדור בו, ורק בכך ניתן לכנות את המקום כדירה).

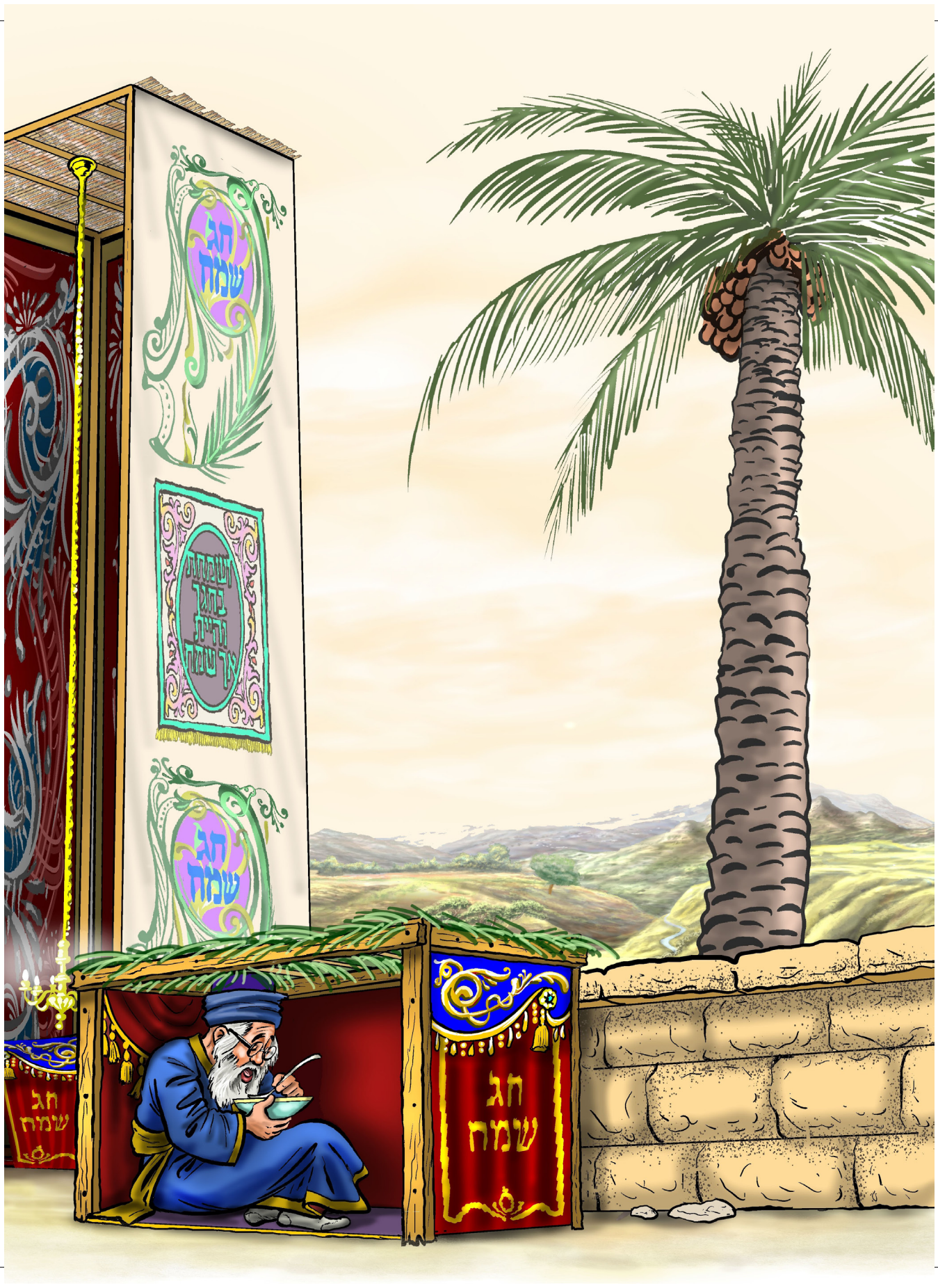
[גמרא סוכה ד, ב; רבנו עובדיה מברטנורא; תפארת ישראל].

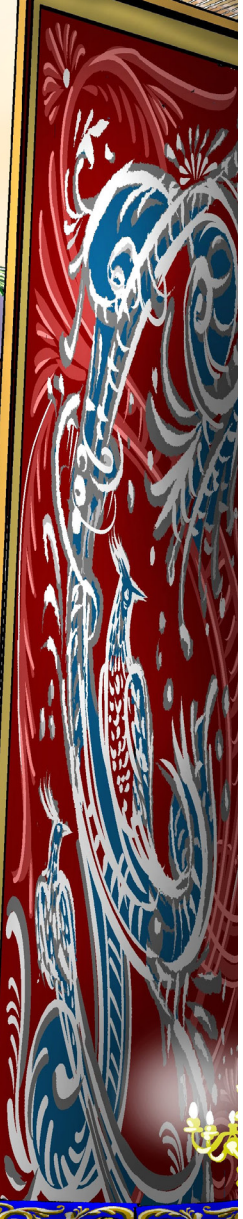
ושיעור הסוכה באורך וברוחב, הוא לפחות שבעה טפחים, וכפי שמבואר להלן (פרק ב משנה ז) שסוכה שאינה יכולה להחזיק ראשו ורובו של אדם עם שולחנו, פסולה. וזהו שיעור של שבעה על שבעה טפחים. ▼

עד איזה מרחק שולטת עינו של האדם

חכמינו בתלמוד נחלקו מה הטעם שסוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה. רבה למד מהפסוק "למען ידעו דורותיכם", שצריך ידיעה שאדם יושב תחת הסכך, לכן הסכך צריך להיות עד גובה עשרים אמה, שעינו של האדם שולטת ורואה את הסכך.

בספר אמרי אמת לאדמו"ר מגור זצ"ל (ליקוטים ע' 118) הביא את קושיית הרב מניישטט רבי יצחק צבי לוינסון ז"ל שהקשה על כך: הרי בגמרא (מסכת בכורות נד, ב) מבואר לגבי מעשר בהמה, שעשרה בהמות פזורות מצטרפות לחיוב מעשר עד שיהא ביניהן כפי שיעור שבהמות הרחוקות זו מזו יכולות להשתמר ברועה אחד, כלומר עד היכן שעינו של הרועה שולטת ורואה, ומבואר שם שידוע לחכמים ששיעור ראיית האדם למרחוק, הוא עד ששה עשר מיל, וכיצד נאמר כאן שאדם רואה רק עד עשרים אמה, השיבו האדמו"ר זצ"ל דבריטב"א מובא שעד עשרים אמה רואים כשאין מתכוונים, אבל כשמתכוונים לראות אפשר לראות יותר. עי"ש.

חג שמחה
חג שמחה

וְשַׁחֲמַתָּה מְרֻבָּה מִצְלָתָהּ, פְּסוּלָהּ.

סוכה שהשמש הזורחת מבעד לרווחים שבסכך, מרובה מהצל הבא מן הסכך, פסולה. (הדבר נמדד כפי הנראה בקרקעית הסוכה, אם יש יותר שמש מצל). טעם הדבר, כי הסכך נחשב למיעוט לעומת השמש, והמיעוט בטל ברוב וממילא אין לו חשיבות מספיקה, והרי הסוכה קרויה 'סוכה' על שם הסכך, וכשהסכך בטל ואין לו חשיבות, איננה סוכה.

[רבינו עובדיה מברטנורא, סוכה ב, א רש"י ד"ה ושחמתה].

סֵפֶה עַל גְּבִי סֵפֶה, הָעֵלְיוֹנָה כְּשֶׁרָה, וְהַתְּחַתּוֹנָה פְּסוּלָה.

הבונה שתי סוכות אחת על גבי השנייה, והסכך של הסוכה התחתונה משמש כקרקעית הסוכה העליונה, הסוכה העליונה כשרה (באופן שיכולה לקבל כרים וכסתות על ידי הדחק, והסכך נחשב לה כקרקע הסוכה) ככל סוכה העשויה כדת וכדין, ואילו הסוכה התחתונה פסולה מפני שהיושב בתוכה הרי הוא יושב תחת ב' סככין (וכפי שנתבאר בדין הקודם, אין לישיב אלא בסוכה שיש לה סכך אחד בלבד).

פרס עליה סדין מפני החמה, או תחתיה מפני הנשר.

סוכה שהיתה מסוככת כהלכתה, ופרס על הסכך מלמעלה סדין כדי שלא תחדור השמש לסוכתו כלל, סוכה זו פסולה, שכיון שפרס את הסדין כדי להגן על עצמו מן השמש, הרי הוא מחשיבו לסכך, וסדין, כיון שעשוי מדבר המקבל טומאה, פסול לסיכוך.

וכן אם פרס סדין תחת הסכך מפני הנשר, כלומר כדי שלא ינשרו מן הסכך עלים ועצים אל שולחנו ומאכליו, סוכה זו פסולה, שהרי יושב הוא תחת הסדין הפסול לסכך בו.

אולם מבואר בתלמוד, שאם פרס את הסדין תחת הסכך בכדי לקשט את הסוכה ולנאותה, אין בכך כל פסול וסוכתו כשרה, משום שבאופן זה הסדין בטל לסכך הכשר, שהרי אינו מחשיבו בתורת סכך (שכל שלא נעשה לשם צל, אין גדר 'סכך' עליו), ולא נחשב כמסכך בדבר המקבל טומאה.

[גמרא סוכה י, א וברש"י שם ד"ה לא שנו, וראה עוד בריטב"א ובפני יהושע שם, ובתוס' שם ד"ה פירס, פ"י באופן אחר].

או שפֶּרס על גְּבֵי הַקִּינוּף.

קינוף - היא מטה שסביבותיה ארבעה עמודים עומדים כלפי מעלה ועל גבם מסגרת. במשנתנו מבואר, שכאשר הקינוף הוא בתוך סוכה כשרה, ופרס על גבי העמודים סדין, אין לו לישון בתוכו, משום שאינו שוכב באויר סוכה שהרי הוא יושן באהל שבתוך הסוכה, והוא מפסיק בינו לסכך הכשר.

[רש"י סוכה י, א ד"ה פסולה].

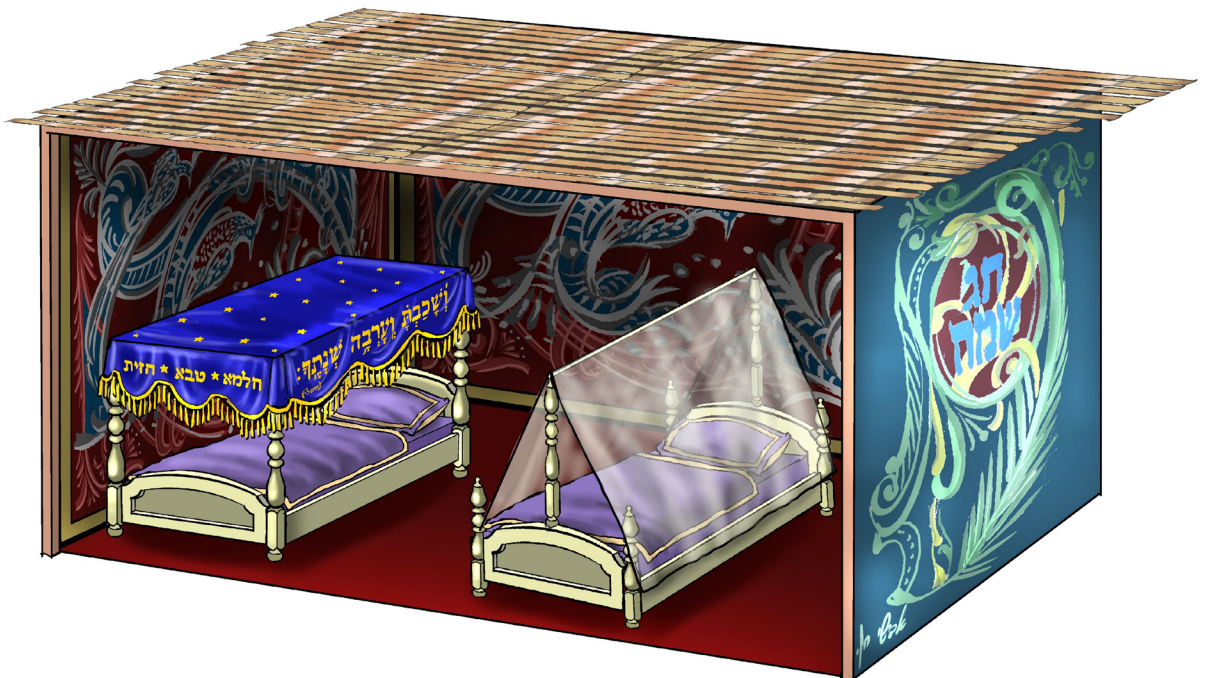
אולם רבותינו הראשונים פירשו, שהפורס סדין על גבי הקינוף, אינו פסול לישון בו אלא אם כן העמודים גבוהים עשרה טפחים.

[רי"ף סוכה ו, א; רמב"ם הל' סוכה ה, כג, ובפיה"מ; תויו"ט].

פורס הוא על גְּבֵי נְקִלְיֵי הַמְּטָה.

ישנו אופן שבו מותר לפרוס סדין על גבי המטה, והוא כשפורסו על גבי נקליטי המיטה - והם שני עמודים הקבועים בשולי מיטתו בצד רוחב המיטה אחד לצד ראשו והשני לצד רגליו וקנה אחד על גביהם מצד לצד, וכאשר פורס את הסדין על גבי הנקליטים, נעשית המטה כאהל משופע. הטעם שבאופן זה נחשב כיושב תחת הסכך הכשר, הוא משום שאין לסדין גג ברוחב טפח למעלה וממילא לא נחשב כאהל בכדי שיחצוץ בין היושב בו לסוכה.

[רבנו עובדיה מברטנורא].

הדלה עליה את הגפן...או שקצצן, פְּשֶׁרָה.

אם הדלה [-העלה] את עץ הגפן והעלים המחוברים לקרקע על סוכתו כדי לסכך בה את סוכתו, סוכה זו פסולה, לפי שאין מסככים בדבר המחובר לקרקע, אלא אך ורק בדבר תלוש, אולם באופן שתלש או חתך קודם לכן את המחובר ועשאו תלוש, הסוכה כשרה, מפני שכאשר תלשו הכשירו לסכך בו. ובאופן שתלש אחר שכבר סיכך, אין הסוכה כשרה עד שינענע אחר כך את הענפים שקצץ, כלומר שיגיבה מעט כל אחד ואחד ויחזור ויניחנו לשם צל, שהנענוע נחשב כהנחת הסכך מחדש.

[גמרא סוכה יא, ב; רבנו עובדיה מברטנורא].

